

RIKSBANKENS ROLL I SAMHÄLLS- EKONOMIN

S V E R I G E S R I K S B A N K

Läsanvisning

Som alla andra myndigheter har Riksbanken ett ansvar att förklara för medborgarna i Sverige vilken roll vi har i samhället och hur vi arbetar.

Den här broschyren är tänkt att kunna användas både av dig som vill ha den mest centrala informationen om Riksbankens arbete och av dig som vill tränga lite djupare. Den är därför ganska omfattande. Men varje avsnitt går att läsa separat.

Broschyren består av

- en inledande del som beskriver varför centralbanker behövs, vilka uppgifter Riksbanken har och hur den styrs,
- en del som beskriver hur Riksbanken arbetar för att se till att inflationen förblir låg och stabil samt
- en del som beskriver hur Riksbanken arbetar för att åstadkomma effektiva och säkra betalningar i ekonomin.

Längst bak hittar du en ordlista. Om du vill ha mer information kan du gå in på www.riksbank.se

Denna publikation kan beställas från
Sveriges riksbank, Kontorsservicecenter, 103 37 Stockholm.
E-post: kontorsservicecenter@riksbank.se
eller webbplats: www.riksbank.se

Produktion: Sveriges riksbank och Bacon Annonssbyrå AB.
Foto: Johan Westin.
Tryck: Rätt Grafiska. Stockholm, maj 2011.
ISBN 978-91-89612-54-9

Innehåll

Riksbankens roll i samhällsekonomin	6	Förväntningar är viktiga	24
Pengarnas roll i samhällsekonomin	6	<i>Riksbanken och sysselsättningen</i>	25
Centralbankernas roll	8	Reporäntan påverkar andra räntor	26
Riksbankens mål	8	Bankernas ränta styrs av reporäntan	26
<i>Vem gör vad i samhällsekonomin?</i>	8	Längre räntor påverkas också av annat	28
Riksbankens förhållande till		Direktionen beslutar om räntan	28
den politiska makten	8	Öppenhet kring prognos och beslut	28
Riksbankens ledning	10	<i>Räntan i prognoserna</i>	30
Riksbankens internationella samarbete	10	Valutapolitiken bestäms av regeringen	32
<i>Riksbanken och internationella grupper</i>	12	<i>Riksdagens bedömning av Riksbanken</i>	32
		<i>Styr Riksbanken mängden pengar?</i>	34
Riksbanken och inflationen	14	<i>Varför deltar inte Sverige i valutaunionen?</i>	36
Inflation – pengarna minskar i värde	14	<i>Riksbankens valutareserv</i>	36
Låg och stabil inflation	14		
<i>Hur uppstår inflation?</i>	14	Riksbanken och betalningssystemet	38
<i>Hur mäter man inflation?</i>	16	Betalningarna måste fungera	38
Tvåprocentmålet	18	Det finansiella systemet	38
<i>Inflationens utveckling</i>	18	Bankerna är centrala	40
Inflation kan påverkas med räntan	20	Det finansiella systemet övervakas	42
Räntan påverkar aktiviteten	20	Riksbanken påverkar med argument	42
<i>Varför är målet 2 procent?</i>	21	Riksbanken agerar om kriser inträffar	44
Räntebesluten baseras på prognos	22	Betalningar kräver sedlar och mynt	46
<i>Vad är deflation?</i>	22	<i>Kriser i det finansiella systemet</i>	47
Många delar ger en prognos	24	Ordlista	48

Riksbankens roll i samhällsekonomin

Vilken är egentligen Riksbankens roll i ekonomin? I stora drag handlar Riksbankens arbete om att ge ut sedlar och mynt och se till att de behåller sitt värde över tiden, det vill säga att en 100-lapp är värd i stort sett 100 kronor om ett år.

Riksbanken ska också se till att pengarna är svåra att förfalska och övervaka att hela det system som finns för att genomföra betalningar fungerar utan störningar.

Pengar har en viktig roll i samhällsekonomin

Innan det fanns pengar behövde den som till exempel ville köpa en ko hitta någon som ville byta just en ko mot något som han eller hon själv hade. Det var krångligt och tog tid. Därför började man så småningom använda speciella bytesmedel. Ofta var det olika metaller som man började göra mynt av. Till en början bestämdes

värdet på varje mynt av hur mycket metallen i myntet var värt. Under 1600-talet fanns det därför mynt av koppar som vägde nästan 20 kilo. De var inte särskilt enkla att använda. Alltså behövdes smidigare bytesmedel.

År 1661 började Johan Palmstruch, som grundade Sveriges första bank, ge ut de första sedlarna. Banken garanterade att lösa in varje sedel mot det belopp som angavs på den. På så sätt fick de ett värde. Sedlarna blev snart en stor succé, men Palmstruch gav ut alldeles för många sedlar utan att kunna garantera värdet på dem. Palmstruchs bank fick upphöra och han dömdes till döden, men benådades senare.

Bankverksamheten i landet togs istället över av Riksbankens Ständers Bank som bildades 1668. Det blev så småningom Sveriges riksbank som är världens äldsta centralbank.

Småslantar. Från 1620-talet och fram till 1700-talets mitt, domineras den svenska mynt- och penninghistorien av kopparen. Värdet på myntet bestämdes av hur mycket metallen var värd. 10-dalersmyntet vägde 19,7 kilo och är därmed världens största mynt.

Centralbanker behövs för att pengar ska fungera

Så gott som varje land världen över har en centralbank. Hur de är organiserade och vilka uppgifter de har varierar. Från början bildades de för att ge ut sedlar och hantera statens lån och reserver av guld och valuta. I dag har flertalet centralbanker också fått uppdraget att se till att pengar behåller sitt värde. Detta för att förtroendet för pengarna inte ska minska och att de ska fortsätta att fungera som medel att betala med.

Centralbanker har också, tillsammans med andra myndigheter, fått i uppgift att se till att betalningarna i ekonomin kan ske säkert och effektivt. Med det menas att betalningarna kan ske smidigt i ekonomin till så låga kostnader som möjligt.

Riksbanken har ett mål

Sveriges centralbank, Riksbanken, har idag ett mål – att se till att inflationen är låg och stabil. Banken har därför fått i uppdrag att ansvara för Sveriges penningpolitik, det vill säga påverka inflationen med räntan, men också att övervaka att det system som

Vem gör vad i samhällsekonomin?

Riksbanken är inte den enda statliga institution som arbetar med ekonomisk politik. Finansdepartementet ansvarar för finanspolitiken, det vill säga sköter statens inkomster och utgifter.

Finansinspektionen är en myndighet under regeringen som övervakar finansföretag (såsom banker och försäkringsbolag) och finansmarknader, medan Riksgälden har till uppgift att förvalta statens finanser.

finns för att genomföra betalningar fungerar utan störningar.

Riksbanken ger också ut sedlar och mynt och förvaltar landets reserv av guld och valuta.

Riksbanken är självständig i förhållande till politikerna

Allt fler centralbanker i världen har blivit självständiga. Det innebär att politikerna själva inte ska styra och leda centralbankerna, utan istället har utsett andra att göra det. Dessa personer får inte ta emot instruktioner från politikerna eller andra personer och kan inte avsättas så >

Det första och det senaste inom svensk sedelutgivning. Ovan en så kallad "Palmstruchare" som fått sitt namn efter Johan Palmstruch, grundaren av Sveriges första bank. Nedan den nya tusenkronorssedeln med ett avancerat system av säkerhetsdetaljer.

länge de sköter det jobb de är satta att göra.

Anledningen till att många länder har tagit detta steg är att de vill undvika att centralbankernas verksamhet ska styras av kortsiktiga politiska hänsyn. Det ska vara omsorgen om pengarnas värde som styr besluten om penningpolitiken.

År 1999 ändrades lagen så att Riksbanken fick en sådan mer självständig roll. Riksbanken fick då ett övergripande mål från riksdagen. Utifrån det fick banken själv närmare specificera målet och arbetar nu självständigt för att uppnå det. Varje år måste Riksbanken rapportera till riksdagen hur det går.

Riksbanken leds av en direktion

Riksbanken leds av en direktion som består av sex ledamöter. En av dessa är riksbankschef och ordförande i direktionen. Ledamöterna utses för perioder på fem eller sex år och normalt överlappar perioderna varandra.

Direktionen fattar gemensamma beslut vid sina möten. Tillsammans ansvarar de för bankens verksamhet.

Direktionen utses av riksbanksfullmäktige som består av elva ledamöter. Fullmäktige utses i sin tur av de politiska partierna i riksdagen och ska också övervaka att direktionen arbetar för att nå målet.

Riksbanken samarbetar med andra i världen

Sverige är en liten ekonomi som är beroende av vad som händer i omvärlden. I takt med att länderna handlar mer med varandra och därmed blivit mer ekonomiskt sammanflätade, så har tillväxten och välfärden ökat. Samtidigt kan problem som uppstår i ett land lättare sprida sig vidare till andra.

Vad som händer i omvärlden påverkar därför också Riksbankens arbete. Bankens möjligheter att göra sitt arbete på ett bra sätt kräver kunskap om omvärlden och gott samarbete med aktörer i andra länder. Riksbanken deltar i över 100 internationella grupper och kommittéer. Mycket av arbetet sker också genom direkta kontakter mellan tjänstemän, eller vid olika seminarier och konferenser.

Riksbanken är i likhet med domstolarna självständig i förhållande till den politiska makten.

Vilka internationella grupper deltar Riksbanken i?

EU, EUROPEISKA UNIONEN. De flesta av EU-länderna ingår i valutaunionen EMU med en gemensam valuta, euron, och en gemensam centralbank, Europeiska centralbanken (ECB). Sverige har inte infört den gemensamma valutan, men samarbetar ändå med de andra centralbankerna i EU inom det så kallade europeiska centralbankssystemet, ECBS. Det finns också ett omfattande samarbete utanför ECB och ECBS.

BIS, BANK FOR INTERNATIONAL SETTLEMENTS. BIS är ett samarbetsorgan för en bred krets av centralbanker. BIS kan ses som centralbankernas bank. Ursprungligen bildades BIS för att underlätta hanteringen av det tyska krigsskadeståndet efter första världskriget. Numera arbetar BIS mycket med frågor kring de internationella finansmarknaderna och initierar olika former av överenskommelser mellan länderna och regelverk för den finansiella sektorn.

G 10 är ett forum för internationellt ekonomiskt samarbete. Gruppen bildades för att kunna bidra med finansiella resurser om det skulle uppstå problem i världsekonomin. G10-länderna spelar idag en aktiv roll i BIS-arbetet med att utveckla finansiella normer och standarder.

IMF, INTERNATIONELLA VALUTAFONDEN. IMF har som uppgift att verka för ett stabilt globalt finansiellt system och förhindra internationella kriser. Fonden analyserar årligen den ekonomiska utvecklingen i de drygt 180 medlemsländerna, övervakar den ekonomiska och finansiella stabiliteten i olika regioner och har möjlighet att låna ut pengar.

OECD, ORGANISATIONEN FÖR EKONOMISKT SAMARBETE OCH UTVECKLING. OECD är ett samarbetsorgan mellan 30 länder för att bland annat diskutera ekonomisk politik och finansiella marknader samt göra prognoser.

Riksbanken har ett utvecklat globalt samarbete med andra centralbanker och institutioner.

Riksbanken och inflationen

Målet för Riksbankens verksamhet är att se till att inflationen förblir låg och stabil.

Inflation är när pengarna minskar i värde

De flesta känner säkert till att inflation handlar om stigande priser. Men inflation betyder inte att priserna stiger på några enstaka varor eller tjänster, utan att så gott som alla priser ökar. Man får färre varor för samma mängd pengar. Pengarna minskar i värde.

Om man alltid handlar en korg med samma varor och tjänster, så kostar den mer i år än förra året om det varit inflation. Om priserna stiger på några varor, men faller för några andra, handlar det inte om inflation. Det totala priset för korgen har ju inte förändrats. Det vanligaste måttet på inflation är förändringen i konsumentprisindex, KPI.

Låg och stabil inflation gör det enklare att planera

Varför är hög inflation ett problem för ekonomin? När inflation väl >

Hur uppstår inflation?

Inflation kan uppstå på flera sätt. Ett är om folk vill köpa fler varor och tjänster än vad företagen kan producera och därför är villiga att betala lite mer. Ett annat är om kostnaderna för att producera varor och tjänster stiger. Det kan bero på att lönerna har stigit eller på att oljan blivit dyrare. Företagen kan då tvingas höja priserna om de inte kan göra sin produktion mer effektiv.

Men inflation kan också uppstå om företag och hushåll *tror* att allt ska bli dyrare. Alla tar då för givet att priserna ska fortsätta att stiga. Anställda kräver högre löner för att kunna köpa lika mycket i framtiden. Arbetsgivarna kanske också lättare går med på att höja lönerna. De ser ju möjligheter att höja sina priser. Vill det sig illa leder det till en spiral av stigande löner och priser som är svår att bryta.

Inflation kan sprida sig mellan länder. Om varorna och tjänsterna blir dyrare i ett land innebär det ju att det blir dyrare för hushåll och företag i ett annat land att köpa dem, givet att allt annat är oförändrat.

Inflationsspiralen. Om företagen höjer priserna kommer anställda begära högre löner, vilket leder till ökade priser som leder till att anställda begär högre löner...

har uppstått har den en tendens att bita sig fast, till och med öka. Erfarenheten visar också att inflationen ofta varierar mer om den är hög än om den är låg.

Hög och varierande inflation skapar osäkerhet. Konsumenter, företagare och löntagare vet inte vilket pris som är det rätta att betala eller vilket pris de ska sätta på en vara eller på sitt arbete. Stigande priser på den vara ett företag producerar kan tolkas som en signal att folk vill köpa mer av den varan. Företaget ökar då sin produktion för att sedan inse att det här inte var någon vanlig pris-signal, utan istället berodde på att alla priser i ekonomin stiger.

Allt detta gör det svårare att planera för lång tid. Företagen kanske avstår från att ta fram nya produkter, investera i nya maskiner eller anställa fler medarbetare. Det försämrar i sin tur den ekonomiska utvecklingen.

En annan effekt är att inkomster och förmögenheter fördelas om när inflationen blir en annan än den förväntade. Om inflationen blir högre än vad alla räknat med får de löntagare som har löneavtal >

Hur mäter man inflation?

Det finns flera olika mått på inflation. Det vanligaste och mest kända är förändringen i konsumentprisindex, KPI. Varje månad räknar Statistiska centralbyrån, SCB, fram KPI genom att samla in priser för ett urval av varor och tjänster som de jämför med priserna på samma varor ett år tidigare. Insamlingen sker mitt i månaden.

Vad som ska ingå i korgen och hur stor betydelse de olika priserna får, beror på hur mycket hushållen köper av olika varor och tjänster. Säg att hushållen till exempel köper mer livsmedel under ett år än tidigare. Då ändras vikterna i KPI, vilket påverkar beräkningen nästa år.

Riksbanken tittar även på andra mått på inflation för att få en bättre bild av hur inflationen utvecklas. I dessa mått försöker man rensa bort tillfälliga effekter på priserna som inte kommer att påverka inflationen under någon längre tid. Exempelvis kanske oljepriset förväntas stiga kraftigt under en period, men sedan falla igen. Effekterna på energipriserna blir då endast tillfälliga och behöver inte få någon kvarvarande effekt på inflationen.

Konsumentprisindex, KPI – Priser på ett urval av varor och tjänster jämförs med priserna på samma varor ett år tidigare.

som sträcker sig över flera år se sina löner ätas upp av inflationen. De som har möjlighet att öka sina löner i samma takt som priserna stiger får emellertid fortsatt god köpkraft. Samtidigt vinner ofta de som lånar pengar på bekostnad av dem som sparar. Om räntan är densamma blir det ju då mindre lönsamt att spara, eftersom sparpengarna blir allt mindre värda. Däremot är det bra att ta lån, eftersom lånets värde minskar när värdet på pengarna försämras.

Eftersom hög och varierande inflation ökar osäkerheten och leder till att ekonomin fungerar sämre så är Riksbankens bästa bidrag till att skapa goda förutsättningar för en gynnsam ekonomisk utveckling att hålla inflationen låg och stabil.

Målet för inflationen är 2 procent

Riksbanken har preciserat det mål om låg inflation som riksdagen gett banken. Den årliga förändringen av konsumentprisindex, KPI, ska vara 2 procent.

Normalt strävar Riksbanken efter att anpassa reporäntan så att inflationen förväntas vara >

Hur har inflationen utvecklats de senaste årtiondena?

Utvecklingen under 1970- och 80-talen är ett exempel på vad hög inflation kan leda till. Inflationen steg då i snabb takt efter att under många år ha varit låg och stabil. De reala löneökningarna – det vill säga de löneökningar som är kvar när inflationen räknats bort – uteblev så gott som helt under denna period. De som sparade sina pengar på ett bankkonto fick se sitt sparkapital minska i värde, medan de som i stället lånade pengar och kanske köpte hus gjorde en vinst när priserna på fastigheter steg i takt med inflationen.

Sedan början av 1990-talet har inflationen fallit kraftigt. Inflationsmålet och de mål som sattes upp för finanspolitiken under 1990-talet har bidragit till detta. Ytterligare faktorer som har bidragit är den tekniska utvecklingen och att marknader för varor och kapital har avreglerats. Det har lett till att konkurrensen ökat och priserna fallit.

Inflationen har även fallit i många andra länder i världen. Endast i ett fåtal länder stiger inflationen, i några fall mer dramatiskt. I dessa fall handlar det ofta om att den samlade ekonomiska politiken har missköts.

Tid är pengar. Dessutom förändras pengars värde över tiden. Riksbanken eftersträvar att värdet ska hållas på en stabil nivå.

någorlunda nära målet om två år. Ett skäl till detta är att inflationen inte kan styras exakt. Ett annat är att det kan vara bra att ha utrymme att gradvis och lite mer försiktigt föra inflationen tillbaka till målet, om något oväntat händer som gör att inflationen avviker mycket. På så vis blir inte ryckigheten i ekonomin så stor.

Inflationen kan påverkas med räntan

Riksbanken påverkar inflationen i Sverige med hjälp av räntan. Det är det som är penningpolitik. Påverkan sker på många olika sätt och det är en ganska komplex process från det att ett beslut fattas om räntan till dess att priserna påverkas.

Enkelt beskrivet består en ekonomi av hushåll och företag. Hushållen erbjuder sin arbetskraft och sina sparpengar till företagen och får lön och ränta för det. Företagen säljer varor och tjänster till hushållen. Hur mycket varor och tjänster hushållen vill ha – det vill säga hur mycket de efterfrågar – beror ofta på hur mycket varorna och tjänsterna kostar. Ju högre

priser desto färre varor och tjänster efterfrågar hushållen. Motsatsen gäller för företagen. Ju högre priser desto mer vill de producera och sälja.

Någonstans uppstår en jämvikt i ekonomin. Med det menas ett läge där priserna är sådana att hushållen efterfrågar lika mycket som företagen producerar. Denna jämvikt kan uppstå vid vilken inflationstakt som helst. Genom ränteförändringar kan Riksbanken försöka styra efterfrågan i ekonomin så att det blir en jämvikt där inflationen ligger på målet.

Räntan påverkar aktiviteten

Om räntan höjs blir det dyrare för hushåll och företag att ta lån. Men det gör också att det blir mer attraktivt att spara pengar. Stigande räntor gör också att priser på bostäder och aktier faller, vilket minskar förmögenheterna. Hushåll och företag väntar då med att konsumera och investera och sparar istället pengarna till senare. Aktiviteten i ekonomin avtar därmed och priserna faller. På omvänt sätt ökar aktiviteten om räntan istället sänks. Om Riksbanken höjer räntan så >

Varför är målet just 2 procent?

Hur kan då stabila priser motsvaras av en ökning av priserna med 2 procent varje år? Om nu inflation är så dåligt för ekonomin så borde väl målet vara att prisnivån inte stiger alls, det vill säga att målet är 0 procent?

Det finns flera skäl till att målet är högre än noll. Ett är att kvaliteten på varorna kan förändras över tiden. Priset på en bil idag kan inte utan vidare jämföras med priset på en bil för tio år sedan, eftersom så mycket har hänt med bilens kapacitet och kvalitet. SCB försöker att ta hänsyn till sådana förändringar när de räknar fram inflationen, men eftersom det inte är helt lätt kan inflationen överskattas av just denna anledning.

Ett annat skäl är att pris- och lönebildningen kan fungera bättre om målet är högre än noll. I varje ekonomi finns ett utrymme för hur mycket lönerna i genomsnitt kan öka. Det beror på inflationsmålet och hur snabbt produktiviteten växer. Produktiviteten växer till exempel om man kan göra en bil på två timmar istället för som tidigare på tre. Löneutrymmet kanske är 4

procent: 2 procents inflation plus 2 procents tillväxt i produktiviteten. Om till exempel efterfrågan på elektriker är stor kanske löneökningarna bland dem blir 5 procent. Det innebär att någon annan grupp – som inte är lika efterfrågad – måste få löneökningar som är mindre än den genomsnittliga på 4 procent, om genomsnittet verkligen ska hamna inom utrymmet. Om målet för inflationen istället är noll så kräver löneökningarna bland elektriker att någon annan grupp får lägre löner för att den genomsnittliga nivån inte ska överskridas. En del ekonomer brukar därför säga att lite inflation kan behövas som smörjmedel i ekonomin.

Vad som är rätt nivå på inflationsmålet är ingen vetenskap. Den tidigare amerikanske centralbankschefen Alan Greenspan lär någon gång ha sagt att inflationen bör vara så låg att allmänheten inte behöver bry sig om den när de fattar sina beslut. Två procent verkar vara en lagom låg nivå som ändå ger utrymme för felmätningar. Det är därför Riksbanken, och andra centralbanker med oss, valt ett mål på eller i närheten av denna nivå.

stärks vanligen också den svenska kronan mot andra valutor. Det beror på att det blir mer lönsamt att placera pengar i Sverige. Efterfrågan på kronor ökar och växelkursen stärks.

När den svenska kronan stärks mot andra valutor blir utländska varor billigare jämfört med dem som produceras här hemma. Svenskarna köper då fler varor från utlandet – importen ökar – samtidigt som de i utlandet inte vill köpa våra relativt sett dyrare varor – exporten minskar. När importerade varor blir billigare bidrar det till att inflationen faller ytterligare. Det omvända händer med kronan om räntan sänks.

Riksbankens räntebeslut baseras på en prognos

Effekterna av exempelvis en räntehöjning är inte omedelbara. Hushåll och företag kanske inte genast drar ned på sin konsumtion och sina investeringar för att börja spara, utan det sker gradvis. Och när det sker dröjer det kanske ännu ett tag innan priserna påverkas. Därför tar det som regel lång tid innan de ändringar av räntan som >

Vad är deflation?

Riksbanken har valt ett inflationsmål på 2 procent. Om målet ligger lägre finns en risk att det uppstår deflation i ekonomin. Deflation är när den allmänna prisnivån faller. Deflation skulle kunna sätta igång en spiral av fallande priser och löner som allvarligt skadar den ekonomiska utvecklingen. Det är främst erfarenheterna av deflation på 1920- och 30-talen som medfört oro för sådana risker. Men samtidigt är det oklart vilka slutsatser man kan dra för ekonomierna idag av det som hände då.

När prisnivån faller väntar konsumenterna med sina inköp för att kunna betala ännu lägre priser nästa månad. Företagens lager växer och de sänker priserna ännu mer. Konsumenterna blir ännu mer avvaktande och priserna fortsätter nedåt. Ekonomin lamsläs och fallet i konjunkturen kan bli dramatiskt. Tio procents deflation är betydligt värre för en ekonomi än tio procents inflation. Penningpolitiken blir till slut maktlös i ett sådant förlopp, eftersom räntan ju inte kan sänkas mer än till 0 procent.

Om räntan höjs blir den svenska kronan starkare mot andra valutor.

Riksbanken gör får full effekt. Riksbanken måste därför basera sina beslut på en prognos om vad som händer i ekonomin framöver. Normalt inriktas politiken på att inflationsmålet ska nås inom två år. Även om inflationen skulle vara under 2 procent kan det alltså finnas skäl att höja räntan om inflationen förväntas bli högre än målet om två år.

Många delar ger en prognos

För att kunna göra en prognos över inflationen måste Riksbanken ha en uppfattning om hur produktionen av varor och tjänster förhåller sig till efterfrågan i Sverige.

Det får banken genom att studera en rad olika delar såsom hur snabbt ekonomin växer, hur många som är arbetslösa, hur mycket som produceras under en timme (produktiviteten) och en mängd annat. Men en prognos om den svenska inflationen kräver också att banken har kunskap om vad som händer i omvärlden. Sverige är ju en liten ekonomi som i stor utsträckning är beroende av handel med andra länder.

Riksbanken tar också hänsyn

till hur priser på till exempel aktier och bostäder utvecklas. Det är varor som inte ingår i KPI-måttet, men som ändå innehåller viktig information om den ekonomiska utvecklingen.

Hur de olika delarna anses påverka varandra bygger på erfarenheter av hur de tidigare har påverkat varandra. Dessa samband beskrivs förenklat i ekonomiska modeller. Med hjälp av modellerna och bedömningar av ekonomerna tar Riksbanken fram en prognos. Bedömningar behövs, eftersom modellerna är just förenklingar.

Förväntningar är viktiga

Men inflationen påverkas inte bara av hur utbud och efterfrågan utvecklas, utan även av förväntningar om inflationen om flera år. Om alla litar på att inflationen ska förbli låg och att priserna bara stiger tillfälligt, så kanske inte en arbetstagare bryr sig om att kräva högre lön. På samma sätt resonerar företag om sina priser. Därför spelar förväntningarna en viktig roll i Riksbankens arbete med att förutsäga inflationen. >

Kan Riksbanken påverka sysselsättningen?

När inflationen tog fart under 1970-talet trodde många att det fanns en kurva som kunde visa den exakta avvägningen mellan inflation och arbetslöshet och att politikerna bara hade att välja. Utvecklingen sedan dess har visat att det inte finns något sådant samband. Det är fullt möjligt att arbetslösheten stiger trots att inflationen är hög.

Ekonomerna insåg att penningpolitiken bara kan påverka aktiviteten och sysselsättningen under en kort period. Det beror på att alla också bryr sig om hur de tror att inflationen kommer att utvecklas framöver.

När efterfrågan stiger ökar aktiviteten i ekonomin och konkurrensen om arbetskraft och andra resurser stiger. Om räntan då inte höjs så stiger priserna. Företagen får högre vinster och vill förmodligen anställa fler. Sysselsättningen ökar.

Men denna effekt blir inte bestående om räntan inte styr så att aktiviteten växer i lagom takt. För nästa gång arbetstagarna ska förhandla om sina löner så kommer de att ta med de högre priserna i sina krav. Om de för-

väntar sig att inflationen blir högre kommer de att kräva högre löner för att behålla sin köpkraft. När lönerna stiger ökar företagets kostnader och konkurrenskraften mot utländska företag blir sämre. Företagen kan då inte sälja lika mycket och har därmed inte råd att ha lika många anställda. Inflationen har då stigit, utan att sysselsättningen påverkas.

Det som gör det extra svårt är att det inte bara är räntan som påverkar hur företagen agerar. Ibland kanske företagen trots låg ränta inte anställer fler, utan istället ökar sin produktion med den personal de redan har.

Låg sysselsättning kan också bero på att folk inte har rätt utbildning eller inte bor i den del av landet där jobben finns. För att påverka den delen av arbetslösheten behövs andra åtgärder än att ändra räntan, exempelvis satsningar på utbildning, förändringar av skattesystemet med mera. Sådant brukar kallas strukturpolitik och ligger inom regeringens ansvarsområde. Riksbanken kan alltså inte påverka sysselsättningen i någon större utsträckning på längre sikt, bara få den att variera kring den genomsnittliga nivå som bestäms av andra faktorer.

Förväntningar om inflationen fångas i olika undersökningar. De påverkas av en mängd olika saker såsom hur inflationen utvecklas just nu, vad Riksbanken gör och säger samt hur den samlade ekonomin utvecklas.

Riksbankens ränta påverkar andra räntor i ekonomin

Hur kan Riksbanken styra räntorna i ekonomin? Det beror i grunden på att Riksbanken har ensamrätt på att ge ut sedlar och mynt. Det innebär att det är riskfritt att placera pengar hos Riksbanken, eftersom man vet att man får tillbaka pengarna.

Men det beror också på hur infrastrukturen för betalningar mellan bankerna ser ut. Bankerna har konton i Riksbanken. Så man kan säga att Riksbanken är bankernas bank. Så fort någon för över pengar från en bank till en annan eller betalar med bankgiro så byter pengar plats mellan de konton som bankerna har i Riksbanken.

Bankerna kan behöva låna eller placera pengar i Riksbanken i anslutning till sina betalningar

sinsemellan. Eftersom Riksbanken bestämmer vilken ränta som ska gälla för detta så kan banken också styra räntan för bankernas lån och placeringar hos varandra, men även de räntor som bankerna sätter när de lånar ut eller tar emot sparande från andra.

Bankernas ränta sinsemellan styrs av reporäntan

Om bankerna behöver låna eller placera kan de få göra det till reporäntan som Riksbanken bestämmer. Men de får inte låna eller placera hur mycket som helst till den räntan. Om någon bank behöver låna mer tar Riksbanken ut en ränta som är 0,75 procentenheter över reporäntan. På motsvarande sätt kan banken få placera mer till 0,75 procentenheter under reporäntan.

Men bankerna kan också låna av varandra och kanske komma fram till en ränta som ligger någonstans inom denna räntekorridor. Den ränta som bankerna då kommer överrens om kallas för dagslåneränta och är den allra kortaste räntan på marknaden, bara en dag löper den på. >

Det tar som regel lång tid innan de ändringar av räntan som Riksbanken gör får full effekt.

Denna endagsränta följer reporäntan nära.

Längre räntor påverkas också av annat

Men varför styr Riksbanken endagsräntan? Det är väl inte i första hand den som påverkar besluten om att göra en investering på tio år? Alla centralbanker som har ett inflationsmål agerar på samma sätt. Det beror på att längre räntor är mycket svårare att styra. De påverkas av så mycket mer än bara av reporäntan.

Så om Riksbanken ändrar sin ränta med 0,25 procentenheter ändras förmodligen den rörliga räntan på bankkontot lika mycket, medan den femåriga bostadsräntan kanske inte förändras alls om andra faktorer verkar i en annan riktning. De långa räntorna förändras alltså inte automatiskt när Riksbanken ändrar reporäntan.

Direktionen beslutar om räntan

Sex gånger om året har Riksbankens direktion så kallade penningpolitiska möten. Då beslutar direktionens sex ledamöter om räntan. Grunden för besluten är prognosen

för ekonomin och inflationen. Hur andra centralbanker gör med sina räntor spelar ingen direkt roll.

Däremot påverkar bedömningen av den ekonomiska utvecklingen och penningpolitiken i omvärlden prognoserna för konjunkturen och inflationen i Sverige. På så vis spelar den förda penningpolitiken i andra länder ändå en indirekt roll.

När direktionen ska fatta sina beslut om räntan tittar den inte bara på vad som händer om några år, utan också på hur inflationen kan tänkas utvecklas på vägen dit. Även om prognosen inte ger någon signal om att inflationen kommer att stiga över målet de kommande två åren, kan direktionen behöva reagera i förväg för att förhindra negativa effekter längre fram. Det är lättare att nå varaktig låg inflation om den takt med vilken ekonomin växer inte svänger alltför mycket.

Öppenheten kring prognos och beslut

Riksbanken anses vara en av de mest öppna centralbankerna i världen. Med det menas att banken offentligt redovisar vad den gör >

Det är lättare att hålla inflationen på en låg nivå om tillväxttakten i ekonomin inte svänger för mycket.

och varför. Det finns flera skäl till det. Ett är att skapa trovärdighet för att Riksbanken arbetar för låg inflation. Den dag inflationen skulle råka avvika, måste banken tydligt förklara varför, så att inte aktörerna i ekonomin förväntar sig en inflation långt från målet även fortsättningsvis. Ett annat skäl är att det tvingar Riksbanken att arbeta mer effektivt. Om banken ständigt ska redovisa vad den gör och varför så skärper det analysen.

Ett tredje skäl är oberoendet. Riksbanken måste vara öppen och tydlig också av den anledningen. Annars är det svårt att bedöma om banken gör det den ska. Och om Riksbanken ska bedömas av andra ligger det ju i bankens eget intresse att ge så bra grund för bedömningarna som möjligt.

Vid tre av direktionens penningpolitiska möten presenteras prognosen för inflations- och konjunkturutsikterna baserat på den räntebana som bedöms ge en välvägd penningpolitik. Mellan två penningpolitiska rapporter publiceras en penningpolitisk uppföljning som innehåller ett mer begränsat antal prognoser. På

Hur gör Riksbanken med räntan i prognoserna?

Eftersom räntan påverkar hur inflationen utvecklas behöver Riksbanken även göra en prognos för hur reporäntan kommer att utvecklas under prognosperioden. Direktionens ledamöter enas därför om den bana som de tror att räntan måste följa under de kommande tre åren för att inflationen ska vara nära målet och inflationen och tillväxten inte ska svänga för mycket. Men den banan är inte något löfte om hur räntan ska utvecklas, bara en prognos. Och precis som med alla andra prognoser så kan banan för reporäntan också den ändras efter hand om utvecklingen av ekonomin inte blir den förväntade.

morgonen efter det penningpolitiska mötet publiceras ett pressmeddelande som förklarar vad direktionen beslutat och varför. Räntebeslutet är ett majoritetsbeslut med utslagsröst för riksbankschefen. Om någon eller några ledamöter haft en annan uppfattning än majoriteten, och därmed reserverat sig mot beslutet om räntan, så syns det i pressmeddelandet. >

Riksbankens arbete ska bedömas av andra. Därför är transparens och insyn en nödvändighet.

Samtidigt blir den penningpolitiska rapporten offentlig. Riksbanken håller en presskonferens för att berätta om prognosen för inflationen och vad den innebär för utvecklingen av räntan.

Ungefär två veckor efter direktionens penningpolitiska möte publiceras ett protokoll som visar hur ledamöterna resonerat vid mötet. Protokollet gör det möjligt att få mer information om hur varje direktionsledamot resonerat. Till det kommer de tal som ledamöterna håller då de mer utförligt kan motivera sina ståndpunkter.

Den svenska valutapolitiken bestäms av regeringen

Under större delen av perioden sedan slutet av 1800-talet har Sverige haft fast växelkurs i olika former. För ett litet land som Sverige, med stor utrikeshandel, finns det vissa fördelar med fast växelkurs. Fast värde för kronan gör det lättare för företagen att bedöma kostnaderna för importerade varor och beräkna intäkter för exporterade varor.

Ett system med fast växelkurs innebär att inflationen i ett land

Hur kan riksdagen bedöma

Riksbankens arbete?

Det är riksdagen som ska kontrollera att Riksbanken gör det den ska och arbetar på ett lämpligt sätt med de uppgifter som lagts fast i lagen. Lagen säger också att Riksbanken ska lämna en skriftlig redogörelse om penningpolitiken till riksdagens finansutskott minst två gånger om året. I samband med detta deltar riksbankschefen i en utfrågning i utskottet och förklarar hur direktionen tänkt när den beslutat om räntan. På så sätt ska riksdagsledamöterna kunna följa vad som sagts och få en uppfattning om hur direktionsledamöterna sköter sitt arbete. Det senare är särskilt viktigt eftersom varje ledamot ska bedömas utifrån sina egna prestationer.

Riksdagen utvärderar penningpolitiken varje år. Riksbanken publicerar inför denna utvärdering rapporten "Underlag för utvärdering av penningpolitiken".

inte bör vara högre än inom det valutaområde till vilket valutan är knuten. Om den är det kommer priset på exportvarorna att stiga och konkurrenskraften att >

Under hösten 1992 höjdes räntan till 500 procent för att försvara kronan.
Försvaret lyckades inte och kronkursen blev rörlig.

försämras. Det var bland annat det som hände under 1970- och 80-talen.

För att göra de svenska företagen mer konkurrenskraftiga försökte regeringen vid återkommande tillfällen att skriva ned kronans värde – det vill säga devalvera. Det ledde till att exportpriserna föll under en tid. Men samtidigt steg då priserna på varor som köptes från utlandet. Devalveringarna ledde till högre inflation som ledde till ökade lönekrav och ännu högre priser. Så småningom var den förbättrade konkurrenskraften återigen borta.

Om en fast växelkursregim ska fungera så måste alltså den ekonomiska politiken i övrigt understödja den kurs landet valt. Med de avreglerade och nära sammanlänkade kapitalmarknader som finns idag, är det betydligt svårare att föra en fast kurspolitik än det var tidigare.

I november 1992 gick Sverige över till rörlig växelkurs. Vid rörlig kurs bestäms kursen istället på valutamarknaden som vilket annat pris som helst beroende på

Styr Riksbanken mängden pengar i ekonomin?

En del läroböcker i nationalekonomi talar om att centralbanken styr inflationen genom att bestämma hur mycket pengar det finns i ekonomin. Men så ser det inte ut i Sverige, och inte i många andra länder heller. Riksbanken bestämmer inte hur mycket sedlar och mynt som ska finnas eller hur mycket pengar som hushållen och företagen ska ha i form av transaktionskonton i bankerna. Det bestämmer hushållen och företagen själva. Men när de gör det påverkas de givetvis av olika penningpolitiska beslut. Högre ränta bör ju – om inget annat ändras – öka viljan att spara på olika sparkonton. Det innebär att mängden pengar i form av sedlar och mynt samt transaktionskonton minskar. Men Riksbanken har alltså inget särskilt mål för hur mycket pengar som ska finnas i ekonomin.

hur många som vill köpa eller sälja kronor.

Det är regeringen som beslutar om vilket system som ska gälla för den svenska kronan och sedan 1992 har vi alltså haft en flytande växelkurs.

Styr Riksbanken mängden pengar i ekonomin?

Varför deltar inte Sverige i valutaunionen i Europa?

Sverige är sedan 1995 medlem i EU-samarbetet. En del i det är den ekonomiska och monetära union, EMU, som gradvis införts sedan 1990. Det första steget var att avskaffa hinder mot fria kapitalrörelser inom EU.

År 1994 inleddes den andra etappen i och med att länderna stärkte sitt arbete med att samordna och övervaka den ekonomiska utvecklingen i medlemsländerna.

Den tredje och sista etappen inleddes 1999. Den gemensamma valutan, euron, infördes och den europeiska centralbanken, ECB, började föra en gemensam penningpolitik.

Alla EU-länder deltar i de första två etapperna. Några länder deltar emellertid inte i den tredje etappen och har inte gemensam valuta. Det beror antingen på att de ännu inte uppfyller de ekonomiska krav som ställs eller på att de beviljats möjlighet att inte delta.

År 1997 beslutade riksdagen att Sverige inte skulle delta från starten. Vid en folkomröstning 2003 röstade svenska folket nej till ett svenskt deltagande i valutaunionen.

Ett av de ekonomiska krav som

ställs innan ett land kan delta i valutaunionen är att dess valuta har varit stabil mot euron. Inom EU finns ett valutasamarbete som kallas ERM2 inom vilket valutorna låses till en viss kurs mot euron. Mot bakgrund av att Sverige inte ännu varit redo att delta i valutaunionen har regeringen också valt att den svenska kronan ska stå utanför ERM2 tills vidare.

Varför har Riksbanken en valutareserv?

Riksbanken har en valutareserv. Den kan användas för att intervensera, det vill säga köpa och sälja valuta för att påverka kronans värde. Men med den rörliga växelkursen, utan något bestämt värde för kronan, händer det ytterst sällan. Om riksdagen skulle besluta att Sverige ska ansluta sig till det europeiska valutasamarbetet, ERM2, och åter få en fast kurs för kronan, så skulle däremot Riksbanken i större utsträckning behöva göra interventioner för att stabilisera kronkursen. Reserven skulle också kunna användas till att ge banker lån om de hamnar i akut och tillfällig kris. Detta för att se till att betalningar kan fortsätta att slussas via bankerna utan att problem uppstår (läs vidare i

---

avsnittet om Riksbanken och betalningarna i samhället).

Den största delen av valutareserven består av olika värdepapper i utländsk valuta. Mest är det obligationer som stater gett ut. De är lätta att sälja om Riksbanken skulle behöva det. Banken har främst obligationer i de valutor som är vanligast vid köp och försäljningar på valutamarknaden, det vill säga euro och

amerikanska dollar. Men Riksbanken har även värdepapper i andra valutor.

Liksom de flesta andra centralbanker äger Riksbanken också guld. Det är till viss del en kvarleva från gamla tider då guld hade en viktigare betydelse på de finansiella marknaderna.

Men fortfarande kan guld ses som en sista utväg – en tillgång som kan användas om inte andra tillgångar accepteras.

Riksbanken och betalningarna i samhället

Riksbanken har också till uppgift att se till att betalningar kan ske säkert och effektivt. Uppgiften omfattar flera delar:

- att erbjuda ett centralt system som bankerna kan använda för att betala varandra,
- att övervaka det finansiella systemet som gör det möjligt att genomföra betalningar,
- att följa utvecklingen av nya betalningsinstrument,
- att kunna hantera kriser om de skulle uppstå samt
- att ge ut sedlar och mynt.

Betalningarna måste fungera

Varje samhälle är beroende av att människor kan betala. I en modern ekonomi kan betalningar antingen göras med hjälp av kontanter eller genom att man flyttar pengar mellan konton. För att bankerna ska kunna betala varandra behöver de ett system där de kan föra över

pengar sinsemellan. Riksbanken tillhandahåller ett sådant system. Banken har en viktig roll i arbetet med att se till att betalningar kan genomföras i den svenska ekonomin.

Det finansiella systemet

Riksdagen har alltså gett Riksbanken i uppdrag att ”främja ett säkert och effektivt betalningsväsende”, som det står i lagtexten. Men begreppet betalningsväsende är lite ålderdomligt och kan idag översättas med det finansiella systemet. Vad är då det?

Det finansiella systemet består av banker och andra företag (till exempel försäkringsbolag och bostadslåneinstitut), marknadsplatser (som Stockholmsbörsen) och infrastruktur (exempelvis Bankgirocentralen). Det består också av de lagar och regler som styr de som är aktörer i systemet. Via detta system ska människor och företag inte bara kunna betala, utan också spara pengar >

Riksbanken ansvarar för att betalningssystemet fungerar väl.

som andra därmed kan låna och få hjälp att hantera risker som kan uppstå på de finansiella marknaderna. Man ska, med andra ord, kunna betala hyran via till exempel Bankgirocentralen, sätta in pengar på ett sparkonto på banken eller låna till sin bostad. Saker som de allra flesta har gjort, gör eller tänker göra någon gång i livet.

Genom systemet strömmar betalningar till ett värde av 450 miljarder kronor varje dag. På en dryg vecka omsätts alltså lika mycket som värdet av allt det vi producerar i Sverige på ett år.

Att värna ett säkert och effektivt system har blivit allt viktigare för Riksbanken och andra centralbanker i takt med att systemen för betalningar blivit allt mer komplexa och den finansiella sektorn växt.

Bankerna är centrala

Eftersom betalningar i ekonomin idag främst görs via bankkonton så är bankerna centrala aktörer i det finansiella systemet. Om bankerna inte fungerar finns det inga andra aktörer som kan se till att betalningarna slussas vidare. Bankerna är också beroende av andra finansiella

företag och finansiella marknader som aktie- och värdepappersmarknader för att fungera.

Bankerna har alltså en viktig uppgift i ekonomin. Samtidigt finns det vissa risker inbyggda i banksystemet.

Bankerna lånar upp pengar av hushåll och företag eller andra banker. Dessa pengar lånar de sedan ut till andra. De pengar de lånat kan krävas tillbaka omedelbart, medan det kan vara svårare att lika snabbt få tillbaka de pengar man lånat ut. Banker slussar också många och stora betalningar mellan sig. De lånar också pengar av eller till varandra eller av andra, och kanske samma, långgivare eller låntagare i ekonomin.

Allt detta gör att om problem uppstår i en bank så kan de lätt sprida sig vidare till andra genom systemet för betalningar. Det kan till och med räcka med att det finns misstankar om att problemen ska kunna sprida sig för att de ska bli verkliga.

De som har lånat ut sina pengar till banken i någon form – kanske genom att sätta in dem på konto – kanske då snabbt vill ha tillbaka >

Bankerna är navet i det finansiella systemet.

dem. Det skapar problem för banken, eftersom den inte lika snabbt kan få pengar från sina låntagare.

Att endast misstankar kan skapa problem visar hur viktigt det är att det finns förtroende för hela det finansiella systemet. Om förtroendet för bankerna försvinner har det svårt att bedriva sin verksamhet och systemet är då i fara.

Det finansiella systemet måste övervakas

Bankernas roll och deras inbyggda risker gör att det finns anledning att övervaka dem. Men eftersom bankerna numera är beroende av andra finansiella företag och av de finansiella marknaderna så bör även dessa delar övervakas.

I Sverige är det Finansinspektionen som ger tillstånd till de banker och andra finansföretag som vill verka på de finansiella marknaderna. De har därför också ansvaret för att övervaka att dessa aktörer följer de krav som ställs på dem.

Men även Riksbanken har en roll i övervakningsarbetet. Banken ägnar sig åt att följa hur systemet i sin helhet fungerar och analysera vilka risker som kan uppstå. Bank-

systemet och de fyra stora bankerna följs noga, men också infrastrukturen – det vill säga de tekniska system, regler och rutiner som används för att man ska kunna betala värdepapper, valutor, varor och tjänster.

I Riksbankens stabilitetsarbete ingår även att delta i utformningen av regler och normer för de företag som verkar på de finansiella marknaderna. Regelsystemet är ytterst finansdepartementets ansvar, men Riksbanken är med och ger synpunkter i arbetet på väg fram till nya regler och lagar.

Riksbanken försöker påverka med goda argument

Hur kan Riksbanken påverka utvecklingen på de finansiella marknaderna om utvecklingen inte skulle bedömas vara stabil? Banken kan identifiera riskerna och sedan försöka påverka de aktörer som är viktiga för stabiliteten.

Två gånger om året presenterar Riksbanken därför sin analys av stabiliteten i det finansiella systemet i en rapport – Finansiell stabilitet. Utgångspunkten för bedömningen är riskerna på de finansiella marknaderna i Sverige och i omvärlden >

Två gånger om året presenterar Riksbanken sin rapport "Finansiell stabilitet"

och hur de kan beröra aktörerna i det svenska betalningssystemet. Riksbanken tittar också på om de som tagit lån kan betala sina skulder och om bankerna kan stå emot oväntade förluster. Infrastrukturen är också viktig att följa.

I allt högre grad måste analysen av stabiliteten i det svenska systemet för betalningar också ta hänsyn till utvecklingen i omvärlden och på de olika finansiella marknaderna. Banker har allt större delar av sina verksamheter i andra länder. Infrastrukturen för betalningar sprider sig också över gränserna.

Riksbanken publicerade den första stabilitetsrapporten 1997 och var därmed den första centralbank som offentligt presenterade sin syn på stabiliteten i det finansiella systemet. I dag presenterar ett femtiotal centralbanker sina bedömningar av den finansiella stabiliteten.

Riksbanken måste kunna agera om kriser inträffar

Historien visar att finansiella kriser trots allt inträffar. Riksbanken, finansdepartementet och Finansinspektionen måste därför ha beredskap att agera om en kris skulle uppstå.

Anta att en av de svenska bankerna får så allvarliga problem att den inte kan genomföra betalningar eller låna ut pengar. Vad händer om den går i konkurs?

Om följderna blir besvärliga, kanske genom kopplingar till andra aktörer och andra delar i systemet måste de tre myndigheterna arbeta nära tillsammans för att snabbt få klarhet i vad som hänt. Är banken egentligen i grunden sund? Beror allt på orättvisa rykten eller på att de tagit för stora risker i sin verksamhet? Finansinspektionens och Riksbankens löpande arbete med att övervaka systemet kan ge svar på de frågorna.

Om man kommer fram till att banken i grunden är sund, men att de problem som uppkommit kan leda till en riktigt allvarlig kris med fler inblandade så har Riksbanken möjlighet att hjälpa till. Den drabbade banken kan då få så kallat likviditetsstöd från Riksbanken, helt enkelt ett lån med andra villkor än de på marknaden. Kravet är just att banken är i grunden sund, men också att det är en bank som står under Finansinspektionens tillsyn. När banken senare fungerar bra igen >

DAGENS NYHETER

15 öre

Måndagen den 8 April 1929.

15 öre

Innehållsförteckning:

Fyra sparbanker ha gått omkull. 25 milj. förlorade.

Insättarnas medel bortspekulerade

Allmänna sparbanken stängd i Stockholm, Göteborg och Örebro, liksom Bergslagens sparbank i Falun. Jobberier i tomtbolag i Stockholmstrakten

Tre noveller.

Av Carl-August Bolander.

Krig och kärlek.

Recension av Otto Bohmberg.

Amerikanskt statsliv.

Recension av Leif Kihlberg.

Ledande artikel:

Bankkraschen.

Sexdagarsbanan klar.

Sverige bästa nation i EM-brottningen. Kokkinen slagen

Vid en finansiell kris kan Riksbanken hjälpa den drabbade banken med likviditetsstöd.

betalas pengarna tillbaka. Om det å andra sidan skulle visa sig att den bank som har problem inte är sund, utan har betydande ekonomiska problem, så får den gå i konkurs precis som vilket annat företag som helst. Det är då regeringen som ansvarar för hanteringen av banken och inte längre Riksbanken.

Tillsammans med finansdepartementet och Finansinspektionen brukar Riksbanken träna sig att klara olika kriser som kan inträffa. I takt med att bankernas verksamhet blir alltmer internationell kan kriser lättare spridas över gränserna.

Därför måste hanteringen av kriser också övas i bredare kretsar. De svenska myndigheterna har övat såväl med sina nordiska och baltiska kolleger som med dem inom EU.

Betalningar kräver sedlar och mynt

För att betalningssystemet ska fungera måste det finnas betalningsmedel. Att använda sedlar och mynt är fortfarande det vanligaste sättet att betala mindre belopp i Sverige. Större belopp betalas med kort eller genom att pengar flyttas mellan konton.

Ingen annan än Riksbanken

får ge ut sedlar och mynt i Sverige. För att sedlarna och mynten ska fungera som ett säkert och effektivt medel att betala med så måste allmänheten lita på att de är äkta.

Riksbanksfullmäktige beslutar hur sedlarna och mynten ska se ut. Hur länge en sedel finns i omlopp varierar mellan de olika valörerna från omkring ett år för 20-kronorssedeln till mer än fem år för 1000-kronorssedeln. Mynten finns kvar längre i omlopp.

Riksbanken tar emot sedlar som inte längre är giltiga och förstör de sedlar och mynt som inte går att använda.

Det finns strax under 400 miljarder sedlar i omlopp i Sverige. Den vanligaste sedeln är 100-kronorssedeln, följt av 500- respektive 20-kronorssedeln. Det sammanlagda värdet av alla sedlar och mynt är omkring 100 miljarder kronor.

Allmänheten får sina sedlar och mynt via bankerna. Bankerna köper i sin tur de kontanter de behöver av Riksbanken. De har egna depåer runt om i Sverige där de kan lagra kontanter som de inte behöver för tillfället. Bankerna kan också köpa och sälja kontanter av varandra.

Varför behöver man förebygga kriser i det finansiella systemet?

En internationell studie som presenterades för några år sedan visade att det inträffat omkring 130 finansiella kriser under en femtonårsperiod på 1980- och 90-talen. Vissa länder har till och med drabbats mer än en gång.

Finansiella kriser kostar mycket pengar. Beräkningar visar att den finansiella kris som ägde rum i Indonesien 1998 kostade landet omkring 60 procent av allt som producerats under ett helt år. Utvecklingen flyttades tjugo år tillbaka i tiden.

Även Sverige har drabbats av finansiella kriser om än inte lika allvarliga. Den senaste allvarligare krisen ägde rum i början av 1990-talet. Av flera anledningar minskade förtroendet för de svenska bankerna snabbt och de hade svårt att finansiera sin verksamhet med lån från banker i andra länder. Bankkrisen var ett faktum. Staten fick

ge en garanti som innebar att alla svenska banker skulle kunna betala sina långivare. En viktig princip då staten undsatte bankerna var att bara de banker som i grunden var sunda och som skulle kunna betala tillbaka fick någon garanti.

Effekterna av krisen blev betydande för samhället som helhet. Ekonomin växte inte längre utan krympte tre år i rad. Arbetslösheten steg från 2 till drygt 8 procent mellan 1990 och 1993.

Allt detta visar att det är viktigt att förebygga kriser så att de helst inte uppstår alls och att kunna hantera dem på ett bra sätt om de trots allt skulle inträffa.

Även under den globala finansiella krisen 2008-2009 hade de svenska bankerna problem, främst med likviditeten eftersom man var beroende av marknadsfinansiering. Riksbanken och andra myndigheter stöttade bankerna med olika åtgärder, såsom lån och statliga garantier.

Ordlista

Betalningssystem

Det system som behövs för att betalningar ska fungera. Riksbanken fungerar som bankernas bank för betalningar i svenska kronor. Alla banker har därför konton hos Riksbanken via vilka de kan hantera sina betalningar till varandra.

Centralbank

En centralbank ansvarar för att ge ut sedlar och fungerar som bankernas bank. Centralbanken bedriver också penningpolitik, det vill säga den ändrar räntan för att bevara värdet på pengar. Riksbanken är Sveriges centralbank. I andra länder kan centralbanken också ha andra uppgifter, till exempel ansvarar för den finansiella tillsynen eller förvalta statsskulden.

Deflation

Allmänna prisfall som gör att pengarnas värde stiger, det vill säga man kan köpa fler varor och tjänster för samma mängd pengar. Motsatsen är inflation.

ECB

Europeiska centralbanken. ECB ligger i Frankfurt och är gemensam centralbank för de medlemsländer i EU som har infört euron som valuta. ECB:s uppgift

är att sköta penningpolitiken för dessa länder och se till att inflationen blir låg.

Finansiell stabilitet

Att det finansiella systemet fungerar, det vill säga att människor och företag kan betala, spara och få hjälp att hantera de risker som kan uppstå på de finansiella marknaderna.

Finanspolitik

Att använda skatter och offentliga utgifter för att påverka efterfrågan i ekonomin så att ekonomin växer i lagom takt utan att hög arbetslöshet eller inflation.

Inflation

Allmänna prisökningar som gör att pengarnas värde minskar, det vill säga man kan köpa färre varor och tjänster för samma mängd pengar. Motsatsen är deflation.

KPI

Konsumentprisindex. Varje månad mäter Statistiska Centralbyrån (SCB) hur den genomsnittliga prisutvecklingen för den privata konsumtionen ser ut. Riksbanken använder KPI som ett av flera mått på inflation.

Penningpolitik

Att ändra räntan för att påverka inflationen.

Riksbankens direktion

Riksbanken leds av en direktion som består av sex ledamöter som utses av Riksbanksfullmäktige. Direktionen ansvarar för Riksbankens verksamhet och fattar bland annat beslut om räntan.

Riksbanksfullmäktige

Riksbanksfullmäktige består av elva ledamöter och lika många suppleanter. Ledamöterna utses av politikerna i riksdagen och har samma mandatperiod. Riksbanksfullmäktige utses Riksbankens direktion, följer upp Riksbankens verksamhet samt beslutar bland annat om hur sedlar och mynt ska utformas.

Ränta

Ränta uttrycks i procent och är det pris man betalar för att låna pengar.

KORT RÄNTA: ränta på lån med löptid under 1 år.

LÅNG RÄNTA: ränta på lån med löptid över 1 år.

NOMINELL RÄNTA: Den ränta som man får av till exempel banken. Denna ränta tar inte hänsyn till inflation.

REALRÄNTA: Realränta är den ränta man får om man räknar bort inflationen från den nominella räntan.

REPORÄNTA: Reporäntan är Riksbankens viktigaste styrränta med vilken den styr inflationen i ekonomin. Namnet kommer från engelskans repo (repurchase agreement) som betecknar de återköpsavtal som används när räntan sätts.

STYRRÄNTA: Den ränta som inflationen styrs med. I Sverige är det främst reporäntan, men det finns också en inlånings- och en utlåningsränta.

Valutapolitik

Kallas också växelkurspolitik. I Sverige beslutar regeringen om det ska vara rörlig eller fast växelkurs. Riksbanken har sedan till uppgift att sköta den dagliga politiken.

Valutareserv

Riksbankens reserv av guld och värdepapper i utländska valutor. Denna buffert kan användas för att försvara värdet på den svenska kronan och för att garantera det finansiella systemets stabilitet.

Växelkurs

Det pris till vilket en valuta kan växlas mot en annan, d.v.s. värdeförhållandet mellan två valutor. Kan också kallas valutakurs.

Sveriges riksbank
SE-103 37 Stockholm

Tel 08-787 00 00
Fax 08-21 05 31
registratorn@riksbank.se
www.riksbank.se